

Jordskiftearbeid i Finnmark gjennom 60 år

Øyvind Ravna

Øyvind Ravna: Land Consolidation in The County of Finnmark in 60 Years.

KART OG PLAN, Vol. 59, pp. 157–166, P.O.B. 5029, N-1432 Ås, ISSN 0047-3278

In 1998 the Land Consolidation Court in the County of Finnmark in Norway, could look back on 60 years of work to improve the landed properties an the agricultural areas in the County. In this paper the author gives a view of the development and types of cases with emphasis on the work during and after the rebuilding of Finnmark after the World War 2nd.

Key words: Land consolidation. County of Finnmark. 1938–1997. Land ownership.

Øyvind Ravna, Head of the Land Consolidation Service, The County of Finnmark, N-9800 Vadsø, Norway
E-Mail: Oyvind.Ravna@FYLKESJORDSKIFTEKONTOR-FI.sri.telemax.no

Innledning og formål

Jordskifteverket i Finnmark kunne i 1998 se tilbake på 60 år med arbeid for å ordne eiendomsforholdene i Finnmark. Formål med denne artikkelen er å se nærmere på utviklinga fra da Finnmark utskiftingsrett ble opprettet i 1938 og fram til i dag. Vi vil bl.a. se nærmere på jordskifteverkets funksjon under krigen, under gjenreisninga, og dets funksjon som et organ for å strukturrasjonalisere landbruksarealene i forbindelse med overgangen fra naturalhusholdning til handelsjordbruk etter at gjenreisninga var gjennomført.

Finnmark utskiftingsdistrikt blir opprettet

Selv om *Finnmark utskiftingsdistrikt* først ble opprettet 10 år senere er den 3. mai 1928 en merkedag hva gjelder etableringen av en jordskiftedomstol i Finnmark. Denne dag utnevnte Landbruksdepartementet den første utskiftingsformannen for Finnmark fylke. Dog uformelt i det departementet skriver at:

«... at utskiftingsformannen i Troms fylke inntil videre også bør lede mulige offentlige utskiftninger efter loven av 13.

Mars 1882 i Finnmark fylke.» (Spilling 1935: 301).

Dette hadde sin bakgrunn i et skriv fra Talvik jordstyre i mars samme år, hvor de ønsket å få utskiftet et større stykke jord som eides i fellesskap. Dette skal vi komme tilbake til.

Den 1. juli 1938 ble *Finnmark utskiftingsdistrikt* opprettet, og *Parelius Ræder* blir beskikket som utskiftingsformann. Den første saken framsatt for utskiftingsformannen i Finnmark var da innkommet i oktober året før. Dette var en sak på *Enæsklubben i Måsøy herred*. Saken ble påbegynt 18. juli 1938 og avsluttet i juni året etter. Det første kravet om utskifting i Finnmark, eller mer korrekt grensegang i medhold av utskiftingslovens § 103, var imidlertid innkommet i september 1936. Dette var for øvrig det eneste kravet som ble behandlet i medhold av landbruksdepartementets skriv av 3. mai 1928.

De to førstnevnte sakene ble rekvirert av privatpersoner. I 1938 får det offentlige øye for utskiftingsretten, da Fylkesmannen i Finnmark krever til sammen sju grensegangs-forretninger og to utskiftingssaker. I tillegg blir det krevd en utskiftingssak av private. Denne trenden fortsetter i 1939, da fylkesmannen krever seks saker, alle grense-

gangsforretninger, mens det blir framsatt tre krav om utskifting, alle av private.

Krigsårene

I juni 1940 ble Finnmark okkupert. Den store befatningen med krigen fikk en likevel ikke før på forsommeren 1941, da tyskerne brukte Finnmark som oppmarsjområde for angrepet på Sovjetunionen. Fra denne tiden og fram til evakueringen, var det tre-fire ganger så mange tyske soldater som sivile i Finnmark.

Okkupasjonen førte til restriksjoner på bevegelsesfriheten, hvor også statstjenestemenn måtte ha innenrikspass og reisetillatelse. Dessuten ble budsjettene nedskåret.

Det er tidligere blitt framholdt at okkupasjon førte til nedsatt aktivitet og stillstand i saksavviklingen. Hvis en imidlertid ser på antall saker som ble sluttført, og behandlingstiden på disse, er det lite som tyder på at aktiviteten var lav. En kan i det hele ikke snakke om noen redusert aktivitet ved Finnmark utskiftingsrett i krigsårene.

Tabell 1: Antall behandlede saker ved Finnmark jordskifterett under under 2. verdenskrig.

år	antall saker krevd	saker sluttført før okt. 1944 antall	%	Gj.snitt. Behandlingstid, (år) ¹
1938	10	8 ²	80	3,5
1939	9	7	77	3,0
1940	2	2	100	0,4
1941	4	3	75	2,0
1942	1	1	100	0,4
1943	8	0	0	–
1944	4	1	25	0,1
Sum	38	22	57	1,6

Tappeluft, et eksempel fra Finnmark utskiftingsretts første år

Den lille bygda *Tappeluft* (av samisk: *Dáppe-luokta*) på nordsiden av Langfjorden i den gang Talvik herred, ble på en måte katalysatoren for etableringen av Finnmark Utskiftingsdistrikt. Jordskiftesaken som ble krevd her rett før krigen, er dessuten det beste eksempelet på utskiftingsrettens arbeid i Finnmark dens første tiårsperiode.

«Jeg hadde da kun påtruffet et virkelig utskiftingstilfelle, nemlig gården *Tappeluft* i Talvik», skrev (Spilling 1935: 300), og viste til hans periode som jordkommisær fra 1917–1922. Som vi allerede har sett, var det en forspørsel fra Talvik jordstyre i 1928 som var grunnen til at Martin Olsen, Harstad, også ble «beskikket» som utskiftingsformann for Finnmark. «Da jeg fikk se henvendelsen fra Talvik jordstyre, syntes jeg straks å forstå at det jordfelleskap, det siktet til, var *Tappeluft*,

fortsetter Spilling. Videre bemerker han at «der fremdeles ikke var fremmet utskifting på grunn av eiernes økonomiske stilling, de maktet ikke å bekoste utskifting».

I motsetning til tidligere skal vi nå se at den forhenværende sorenskriveren Spilling argumenterer for at saken bør behandles av utskiftingsretten. Det man likevel i størst grad bør merke seg, er hans innvendinger mot at de private skulle pålegges kostnader. Nå som tidligere framholdt han at både brukernes økonomiske situasjon, og det forhold at de private i Finnmark ikke hadde vært vant til å betale for jordordning i regi av det offentlige, tilsa at staten burde dekke utskiftingskostnadene:

«... at der nu ikke er begjært utskifting for Tappeluft av hensyn til utgiftene, får man et sterkt inntrykk av, hvor nødvendig det er å lette for befolkningen med hensyn

1 For saker behandlet før okt. 1944 ikke medregnet bortfalne/trukne saker.

2 Herav 1 sak sluttført i 1939 og 2 saker bortfalt/trukket.

til omkostninger ved å få bestemt og ordnet deres eiendomsforhold. Jordstyret framholdt med full grunn, at jordfelleskapet i Tappeluft er helt uholdbart, både objektivt og personlig. Eierne har jorden i fellesskap. Men rivninger og misnøie er da uundgåelig. Nogen nydyrkning kan ikke foregå – når én vil arbeide, vil en annen ikke osv. I et tilfelle som dette burde staten helt ut bekoste en utskifting.» (Spilling 1935: 304)

Tross Spillings skepsis til de privates betalingsvillighet og -evne, ble det den 22. april 1939 satt fram krav om utskifting for Tappeluft av en privatperson. En kan også lese at rekvirenten i skriv av 27. s.m. er bedt om å komme med flere opplysninger. Om det var dette, eller krigsutbruddet et år senere som gjorde at saken ble satt til side, er uvisst. Etter å ha sett på saksbehandlingsaktiviteten under 2. verdenskrig, er det lite trolig at det var det siste som var årsaken.

Tross utviklingen under krigen, og tross at Tappeluft lå over 500 km fra utskiftingsrettens kontorsted, ble saken fremmet under krigens nest siste år i Finnmark, i august 1943. Som en kuriositet kan det nevnes at på dette tidspunktet lå det tyske slagskipet *Scharenhorst* i nettopp Langfjorden, og den tyske marines stolthet, *Tirpitz*, i nabofjorden Kåfjord. Det er i det hele merkelig at utskiftingsformannen fikk reisetillatelse hit, all den stund beliggenheten på disse to slagskipene for enhver pris skulle hemmeligholdes.

Utskiftingsformann Ræder måtte være svært entusiastisk i sitt arbeide, da han også rakk å gjennomføre saken i løpet av sommeren 1944 og avslutte den i september samme år. Om det foregående var merkelig, er dette er ganske utrolig, sett i lys av at *Tirpitz* ble bombet jevnlig sommeren og høsten 1944, bare noen mil unna Tappeluft. På samme tid, den 22. og 23. august ble dessuten Vadsø by, hvor utskiftingsretten hadde sine kontorer, bombet sønder og sammen. I sakens rettsbok kan en lese at saken ble avsluttet 9. september og at den skulle tre i kraft 1. mars 1945. Den 25. september påanket tre av partene saken. Om skrivet kom fram vites ikke, all den stund verken utskiftingsrettens kontorer eller postforbindelsen var intakt på dette tidspunktet, og okkupasjonskrigen gikk inn i sin siste brutale fase i Finnmark.

Det skulle gå drøye tre år før neste kapittel i sak nr.1/1939 blir skrevet. Den 9. desember 1947 ble det framsatt en oppreisningsbegjæring i saken, da anken framsatt i september 1944 aldri ble registret innkommet. Som kjent er oppreisningsfristen etter tvistemålsloven tre år, og evakuering og rasering av Finnmark gav ikke hjemmel for noe unntak i så måte; – i følge utskiftingsretten, som den 10. april året etter, i en kjennelse *avslo* oppreisningsbegjæring med begrunnelse av at den var for sent framsatt. I følge Alta herredsrett, som den gang var ankedomstol, var det hjemmel for å gjøre unntak, og den 17. juli 1948 opphevet de kjennelsen med den følge at skrivet av 25. september 1944 blir godtatt som anke. Den 23. mai 1949 ble saken, nå med nr. 4/1949 fremmet som overutskifting, som den gang gikk som ny sak for førsteinstansen. Saken ble avsluttet bare en dag etter oppstart, så en må anta at utskiftingsformann *Kvarstein*, som bestyrte overutskiftingen hadde lite å utsette på Parelus Ræders arbeide.

En viktig brikke i gjenreisningsarbeidet i Finnmark

Ennå ikke 10 år gammel, ble Utskiftingsvesenet i Finnmark kastet ut i sin viktigste og mest omfattende oppgave gjennom hele denne 60-årsperioden. Det var reguleringen av eiendommene utenfor tettstedene i Finnmark i forbindelse med gjenreisinga.

Det er i ettertid blitt hevdet at gjenreisningsarbeidet i Finnmark startet for raskt og planløst rett og slett ved at de evakuerte Finnmarkingene tok seg hjem på tross av myndighetenes forbud. Det er dermed også hevdet at utskiftingsveset kom for seint med i arbeidet. Eiendomssituasjonen blir drøftet i forbindelse med *midlertidig lov om gjenreising av krigsrammede områder*, hvor det sies at:

«Ved gjenoppbygging på bygdene i Finnmark og Nord-Troms vil spørsmålet om en regulering av jordforholdene bli aktuelt. Eiendomsforholdene er ofte innviklet og uklare og brukene uhensiktsmessige» (Ot. prp. nr. 123 (1945–46) gjengitt etter Holen Buhaug 1988:42).

I denne loven som ble vedtatt 19. juli 1946,

ble det ikke gitt regler for regulering av jordeiendommer på landsbygda. I samråd med Landbruksdepartementet hadde imidlertid Stortinget kommet fram til at det skulle fremmes en egen lov om utskifting som skulle ivareta dette. Bakgrunnen for loven var et ønske om å bedre de innviklede og uklare eiendomsforholdene samtidig med gjenreisningen av driftsbygninger og våningshus.

I forarbeidet til denne loven heter det at:

«Det er neppe her nødvendig å gå inn på hvilken hindring disse uhensiktsmessige jordforholdene er for en rasjonell jordbruksdrift i Finnmark. Det er utvilsomt at en ved en regulering av jordforholdene vil kunne bidra til å skape bedre og leveligere vilkår for jordbrukerne i denne landsdel. (Ot. prp. nr. 22 (1947) gjengitt etter Holen Buhaug 1988:42).

Naturlig nok ble påpekt at den pågående gjenreisninga av Finnmark og Nord-Troms hadde gitt saken særlig aktualitet, og at en regulering ville gå inn som et naturlig ledd i en planmessig gjenreisning av næringsveiene. *Finnmarkskontoret i Harstad*, som skulle administrere gjenreisninga, hadde også sin egen landbruksavdeling. Denne hadde satt opp en oversikt over de bygder og gårder der hus var ødelagt og eiendomsforholdene så uklare og umulige at det var påkrevd med en regulering. Denne oversikten skulle danne grunnlaget for de forretningene staten ved fylkesmannen skulle kreve med hjemmel i den midlertidige utskiftingsloven.

Omlag to år etter krigens slutt og to og et halvt år etter frigjøringen av Øst-Finnmark, den 26. april 1947, ble *Midlertidig lov om utskifting i krigsrammede områder i Finnmark og Nord-Troms* (Mlu.) vedtatt. Loven gav Landbruksdepartementet ved fylkesmannen anledning til å kreve utskifting uavhengig om staten var grunneier. Staten fikk imidlertid ikke formell partstatus og hadde heller ikke ankerett. Vilkårene for å kreve sak ble gitt i lovens § 2, 1. ledd, hvor det het:

«Når det av hensyn til en hensiktsmessig plassering av bebyggelsen i krigs-

ramte områder ansees påkrevd å foreta en regulering av jordforholdene, kan departementet eller den det bemyndiger, kreve utskifting, avløsning eller grenseang.

Mlu. § 2, 3. ledd var en annen forutsetning for et effektivt utskiftingsarbeid i Finnmark, hvor uryddige eiendomsforhold i motsetning til det øvrige Norge, ofte skyldes at jordbrukere hadde fått utmålt flere særskilt skyldsatte teiger fra statsgrunn som dyrkingsjord:

«Flere hver for seg skyldsatte teiger som eies av én og samme person og drives under ett som jordbruk, blir med hensyn til bedømmelsen, om det foreligger fellesskap å anse som en eiendom.»

Dette var nytt i forhold til dagjeldene utskiftingslov fra 1882, hvor teigblanding med et unntak³ pr. definisjon kun eksisterte der ett bruk hadde flere særskilte stykker. Det var altså to viktige forutsetninger som ble gitt i loven, nemlig at det offentlige kunne kreve sak, uavhengig av hvem som eide grunnen, og at teigblanding ble vurdert utfra eierhånd⁴ og ikke utfra bruk(snummer). Jordskiftedommer Sigurd Haaheim påpeker nettopp dette i en melding om utskiftingsarbeidet i Finnmark fra 1952, hvor han skriver at:

«Med lovens ikrafttrekken var det av spesiell hensikt å få satt igang regulering av jordeiendommer i de strøk hvor eiendomsforholda vær særskilt uhensiktsmessig og av en slik art at en og samme eier kunne ha flere særskilt matrikulerte teiger, spredt liggende omkring sin tidligere bustad, hvor disse ble drevet under ett som en bruksenhet» (Haaheim 1952:1)

Han anfører også at jordsalget fra statens umatrikulerte jord i Finnmark opp gjennom årene har bevirket utvikling av det han kalte «en slags teigblanding», og videre at formålet med den midlertidige loven var å bøte på de skadevirkningene denne utviklingen av eiendomsforholdene hadde medført. Den uheldige utstykkningen av jord var også en følge av at

3 Særskilt matrikulerte teiger som var dyrket eller dyrkbare og de siste 30 år var drevet under ett som jordbruk.

4 En kan ikke se at denne hjemmelen ble videreført i jordskifteloven av 1950, med praksis fra senere saker ved Finnmark jordskifterett, tyder på at det er praktisert slik.

arv ble løst ut i jord, noe som også hadde «medvirket til at jorda er blitt oppstykket i flere teiger for den som skal eie eller drive eiendommen eller eiendommene»

Som Haaheim anfører, var ikke det viktigste formålet med den midlertidige loven å få plassert driftsbygninger og våningshus i forbindelse med gjenreisninga, men heller å få ordnet opp i uhensiktsmessige eiendomsforhold, som lå der latent fra før krigen, men som en først nå hadde hjemmel til å behandle.

En tredje viktig forutsetning var at utskiftingsarbeidet i sin helhet ble bekostet av staten, og at det samtidig ble stilt betydelige beløp til disposisjon til bygging av vegar, kanalisering og gjerdehold.

Mlu. §5 definere hvilke beslutninger utskiftingsretten kunne fatte med hjemmel i den midlertidige loven. Her nevnes fortløpende: fastlegge byggeplass, veier, vannanlegg til husbehov, byggeforbud, erstatning for skade som følge av forannevnte avgjørelser. Utskiftingsformannen ble pålagt stor myndighet, og også stort ansvar i det lovgiveren av hensyn til gjenreisningen ikke gav partene noen ankemulighet over disse viktige avgjørelsene da det het at « Beslutning om fremme av utskiftingen og avgjørelsene som treffes etter denne paragraf trer i kraft ved forkynnelsen og er ikke gjenstand for anke.», (Mlu. §5, 2. ledd).

En kan også merke seg at utskiftingsformannen bli gitt en rolle i *initiering* av saker, i det han skulle foreta en foreløpig befarings av de bruk som skulle gjenreises og lage en utredning som fylkesmannen kunne bruke for å vurdere et evt. krav om utskifting. Det var fylkesmannen som deretter skulle ta stilling til om utskifting skulle begjæres. Deretter kom utskiftingsretten inn på nytt for å ta stilling til om betingelsene for utskifting var til stede. Og i de fleste tilfellene ble sakene krevd av fylkesmannen, fremmet. Kun i et tilfelle i Nord-Troms; Snemyr i Nordreisa, ble et krav framsatt hjemmel i midlertidig lov, avvist (Bartholdsen, udat: 49).

Midlertidig lov om utskifting i krigsrammede områder i Finnmark og Nord-Troms trådte i kraft samme dato som den ble vedtatt, altså 26. april 1947. Den 12. mai samme år ble tre midlertidige utskiftingsformenn tilsett, etter at stillingene var blitt utlyst i februar. Dette var *Einar Johansen* og *Sigurd*

Haaheim, begge med kontor i Alta og Vest-Finnmark som ansvarsområde, og *Johs. Loe*, med kontor i Lakselv og med Midt-Finnmark som ansvarsområde. Den fast tilsatte utskiftingsformannen *Jens A. Kvarstein* med kontor i Vadsø hadde ansvar for arbeidet i Øst-Finnmark. I tillegg fikk utskiftingsformannen i Sør-Troms, *Sigurd Kaasen* oppgaven med å utføre utskiftingssaken *Karasjok kirkested*, den største saken fremmet med hjemmel i den midlertidige loven.

For ikke å sinke gjenreisninga var det planlagt at utskiftingsformennenes arbeid med å fastsette byggeplasser etc. skulle være fullført i løpet av sommeren 1947. Men framdriften har nok ikke vært like rask som departementet forutsatte. I sin årsmelding for 1948 skriver utskiftingsformann Kvarstein at kontoret har at altfor liten landmålerhjelp:

«Utskiftingsformannen har derfor for det meste vært opptatt med oppmålingsarbeider. Men oppmålingen av de felter som er forlangt etter «midlertidig lov om utsk. i krigsrammede områder i Finnmark og Nord-Troms» er på langt nær ferdig. Disse felter *burde vært oppmålt i 1948*. Det er helt umulig å ha noen oversikt over plasseringen av bebyggelsen m.m. før kart er opptatt. Nå begynner det å bli for sent. Med det mannskap kontoret her har vært utstyrt med har det ikke vært rimelig å stoppe gjenoppbyggingen . . . »

Kvarstein påpeker videre at det ikke bare var for liten landmålerhjelp; umulige kontor- og boligforhold gjorde det ikke mulig å få utført arbeidet slik det burde vært utført. Likevel er det ikke tvil om at de fem utskiftingsformennene, som virket fra marksesongen 1947 og et par år fremover gjorde et meget omfattende arbeid. I et skriv datert 15. januar 1958 i forbindelse med avslutning av den siste sak (avsluttet 23. des. 1957) fremmet med hjemmel i den midlertidige loven, har jordskiftedommer Håkon Ulvestad listet opp samtlige 15 utskiftingssaker på behandlet etter loven.

Videre nevner han at sju grensegangssaker med 15.2 km grense og 62 parter behandlet etter den midlertidige loven og i tillegg kom saker fremmet etter den ordinære jordskifteloven. Ulvestad skriver også at «I herreder som Alta, Karasjok og Tana har store deler av

Tabell 2: Oversikt over utskiftningsaker fremmet etter midlertidig lov om utskifting i krigsrammede områder (Ulvestad 1958).

	Feltets navn	herred	Areal (daa)	Ant. bruk
1	Søndre og Nordre Ravsbotn	Alta	2504	137
2	Arones Elvestrand	Alta	735	24
3	Kobberstad-Engeset	Alta	1414	21
4	Østre Tverrelvdal	Alta	5072	139
5	Vestre Tverrelvdal	Alta	4701	136
6	Karasjok kirkested	Karasjok	8000	268
7	Børselv	Kistrand	6230	78
8	Kokelv	Kvalsund	147	13
9	Bogen	Loppa	536	15
10	Karlebotn	Nesseby	658	51
11	Nesseby kirkested	Nesseby	6614	221
12	Seljelid	Talvik	131	11
13	Østre Bonakas	Tana	2604	65
14	Østre og Vestre Seida	Tana	3585	127
15	Vestre Bonakas	Tana	2548	60
	Sum		45479	1366

jordbruksområdene i herredet vært under jordskifte etter denne lov.»

Når det gjaldt Alta, hvor det hadde vært stasjonert to midlertidige utskiftingsmenn, hadde Ulvestad langt på veg rett. Kanskje også når det gjaldt Karasjok. Men for Tanas del skal vi se at det overveiende del av jordskiftet arbeidet fant sted på 1970- og 80-tallet.

Selv om den siste saken ble avsluttet i 1957, var dette hektiske jordskiftet arbeidet konsentrert til en langt kortere periode. Johs. Loe fratrådte ved utgangen av 1949, Sigurd Kaasen etter at Krasjok kirkested med alene 8000 dekar skiftet jord, ble avsluttet høsten 1950, og Einar Johansen sluttet ved utgangen av 1951. Sigurd Haaheim overtok som fast utskiftingsformann høsten 1950 etter Jens A. Kvarstein.

Jordskiftet arbeidet etter gjenreisninga

Etter at forholdene normaliserte seg på slutten av 1950-tallet, var tyngden av arbeidet ved Finnmark jordskifterett konsentrert

rundt to hovedoppgaver, nemlig 1) *innmarksjordskifte som et ledd i strukturrasjonaliseringen* av landbruket i Finnmark, og 2) *grensegangsaker som bl.a. gikk ut på å rydde opp i uklare eiendomsgrenser og beliggenheter, ofte som følge av tidligere disposisjoner*, eller kanskje mangel på sådanne.

Førstnevnte var på mange måter en forlenget av utskiftingsarbeidet i medhold av den midlertidige lov om utskifting. Av oppstillingen under, kan en se at en stor del av jordbruksarealene i Finnmark som ikke ble behandlet med hjemmel i midlertidig lov om utskifting, er blitt behandlet i perioden fram til først på 1990-tallet. For jordbrukskommunen Tana kan en vel si er fullstendig skiftet.

Hvis en summerer skiftet areal i medhold av midlertidig lov og det som er skiftet med hjemmel i ordinær lovgivning, kommer en fram til et areal på 148.547 dekar. Jordbruksareal i drift i Finnmark pr. 1.1.1999 er til sammenlikning 97.967 dekar. Nå må det bemerkes at førstnevnte sum er totalareal, som også til en viss grad innbefatter skog, myr og annen utmark. Likevel gir det en pekepinn på hvor

Tabell 3: Innmarksjordskifter hvor skiftefeltet har areal større enn 1000 dekar fremmet etter ordinær lovgivning etter 1950

	Feltets navn	kommune	krevd	påbegynt	Sluttet	Areal (daa)	antall bruk
1	Valjok-Karasjok	Karasjok	1952	1952	1957	1009	32
2	N. Karasjok og Anarjok	Karasjok	1957	1958	1962	9294	127
3	Normannssætet	Alta	1962	1962	1966	1349	16
4	Polmak kirkested	Tana	1962	1962	1966	3902	58
5	Boftsa	Tana	1961	1961	1967	6103	98
6	Båteng	Tana	1963	1963	1967	1274	43
7	Sirma	Tana	1963	1963	1968	1599	56
8	Alleknjarg	Tana	1963	1964	1968	3157	60
9	Brennelv	Porsanger	1962	1963	1973	5555	57
10	Bognelv	Alta	1963	1966	1974	8397	50
11	Holmfoss	S-Varanger	1968	1969	1974	2226	18
12	Birkestrand (Leirpollsk)	Tana	1966	1970	1976	7027	50
13	Leirpollskogen	Tana	1966	1970	1979	15926	205
14	Tårnet	S-Varanger	1966	1966	1981	7479	139
15	Kariel	Vadsø	1978	1978	1982	1337	21
16	Hillagurra	Tana	1971	1979	1988	7258	54
17	Horbma	Tana	1971	1979	1988	2154	33
18	Vestre Skippagurra	Tana	1971	1979	1989	3821	50
19	Solheim	Vadsø	1986	1987	1990	1894	18
20	Holmsund	Tana	1971	1979	1991	11000	90
21	Rv.93 – Storgjerdet	Alta	1991	1991	1994	1307	35
	Sum					103068	1310

omfattende utskiftingsarbeidet i Finnmark har vært.

Hvem krevde saker og hvilken sakstype

Det er tidligere blitt fremholdt at behovet for jordskifte ikke har vært stort i Finnmark, og

Tabell 4: Fordeling av sakstyper ved Finnmark jordskifterett 1938–1997.

Sakstype	antall	%
grensegang	814	80,3
jordskifte	172	16,9
saker i medhold av midl. lov om utskift ⁵ .	22	2,2
overjordskifte	6	0,6
sum	1014	100,0

⁵ Av disse 15 jordskiftesaker og 7 grensegangssaker.

Tabell 5: Fordeling av krav mellom de offentlige rekvirentene 1938–1997.

Rekvirent	antal	%
Fylkesmannen i Finnmark	65	27
Finnmark jordsalgskontor	132	54
kommunene i Finnmark	20	8
Fylkeslandbruksmyndighet	7	3
Landbruksdepartementet	7	3
Statens vegvesen	6	2
Forsvarets bygningstjeneste	3	1
andre	3	1
Sum	243	100

at den dominerende sakstypen var grense-
gang.

For å danne et bilde av sakstypene, hvem som har rekvirert saker i Finnmark, og hvor det har vært størst frekvens av saker, har jeg gått gjennom rekvisisjonsprotokollene fra 1938 og fram til i dag, og med bakgrunn i rekvirerte saker, satt opp noen tabeller. Det må bemerkes at jeg ikke har fått anledning til å korrigere for trukkede og avviste saker, og rekvisisjonsprotokollene gir heller ikke noe fullstendig bilde av de sakene Finnmark jordskifterett har tatt i Troms, og motsatt. Men i all hovedsak gir de et bilde av saksfordelingen.

Som vi ser av dette, regnet etter antall saker, er over 80 % av sakene grensegangssaker.

Gjennomgangen av rekvisisjonsprotokollene viser også at av de drøyt 1000 sakene som er krevd ved Finnmark jordskifterett, siden den ble opprettet, er 24 % av sakene krevd av det offentlige og 76 % av private. Blant de offentlige fordeler kravene seg slik:

Det er også interessant å se på den geografiske fordelingen av saker i Finnmark jordskifterett.

Som vi kan se av tabell 7 er det i Alta og Porsanger det har vært flest saker, totalt sett. Når det gjelder flest nedlagt arbeidstimer av jordskifteretten, så er det neppe tvil om at det er har funnet sted i Tana kommune, hvor nesten halvparten av alt jordskiftearbeid i Finnmark har funnet sted, regnet etter areal inn-

marksjordskifte. Når en tenker etter, er det kanskje ikke så rart, den lange Tanadalen er fylkes lengste sammenhengende jordbruksområde, i en lengde på omlag 100 kilometer på hver side av den mektige Tanaelva. At tyngden av jordskiftearbeidet har funnet sted der, skulle da også indikere at det er utført der jordbruksnæringen i fylket er.

Nye sakstyper

Vi har gjennom hele jordskifteverkets eksistens fra 1857 og fram til i dag sett at det har foregått en utvidelse av dens domsmyndighet og juridiske kompetanse. Inntil ganske nylig har jordskifteretten i Finnmark hovedsakelig vært et organ for å strukturrasjonalisere landbruket. I dag ser en at den i større og større grad blir en domstol hvor *rettsfastleggende* virksomhet får større plass. I de senere lovendringene er jordskifteretten også blitt tilført betydelig skjønnsmyndighet. Det går jeg imidlertid ikke videre inn på her. *En bør imidlertid nevne at Finnmark gjennomførte sitt første vegjordskifte i perioden 1991–1994, i forbindelse med at Altas hovedinnkjørsel fra sør, riksveg 92, ble omlagt.*

I 1996 fikk jordskifteretten hjemmel til å behandle bruksordning og rettsutgreiing i saker mellom reindrift og andre næringer, noe som førte at man så fram til en rekke slike krav, særlig sett i forhold til at Finnmark er landets største reindriftsfylke. Så har likevel ikke skjedd. Når man ser dette i et litt annen perspektiv, er det kanskje ikke så rart da en må være oppmerksom på at reindriftssaker

Tabell 6: Fordeling av saker på de enkelte kommuner etter totalt antall saker og areal i innmarks-jordskiftesaker.

Kommune	antall saker	%	areal innmarks-jordskifte ⁶	%
Alta	182	18	25610	17,2
Berlevåg	22	2	0	0
Båtsfjord	15	1	0	0
Gamvik	40	4	0	0
Hammerfest ⁷	47	5	0	0
Hasvik	13	1	0	0
Karasjok	40	4	18303	12,3
Kautokeino	22	2	0	0
Kvalsund	91	9	147	0,1
Lebesby	34	3	0	0
Loppa	10	1	536	0,4
Måsøy	44	4	0	0
Nesseby	39	4	7272	4,9
Nordkapp	41	4	0	0
Porsanger	142	14	11785	7,9
Sør-Varanger	100	10	9705	6,5
Tana	59	6	71958	48,5
Vadsø	50	5	3231	2,2
Vardø	16	2	0	0
Troms ⁸	7	1	0	0
Sum	1014	100	148547	100

ikke er noe nytt for jordskifteretten. Allerede i 1987 behandlet Finnmark jordskifterett tvist om en flyttevegs eksistens i forbindelse med et jordskifte. Rettens stilling som særdomstol med en positivt avgrenset kompetanse har imidlertid gjort at lovgiverne har sett det som påkrevd med en lovendring, selv om dette nok bare er en formalisering av rettenes kompetanse (Ravna 1997: 2).

Oppsummering

Kompetansen til å holde grensegang som egen sakstype, som ble innført i 1934, samt

6 Basert på arealoppgave i tabell 2 og 3.

7 Inkl. tidl. Sørøysund kommune.

8 Ikke fullstendig.

midlertidige lov om utskifting i krigsrammede områder, var langt på veg de lovhjemlene som måtte til for at jordskifteretten skulle finne sin anvendelse i fylket. Det vil ikke være uriktig å hevde at Finnmark jordskifterett har hatt sine to viktigste oppgaver i forbindelse med arbeidet i medhold av midlertidig lov om utskifting av 1947, samt de påfølgende store innmarksjordskiftene i perioden 1960–1990. Bartholdsen (udat) hevder at arbeidet etter den midlertidige loven *var av stor betydning, men neppe omfattende nok*. I dag, omlag 50 år senere er det vanskelig å vurdere dette. En må huske på at dette skjedde i en tid hvor det var mangel på alt, og det viktigste var å få tak over hode. Det er neppe tvil om at det ble lagt ned et omfattende arbeid av

stor betydning for landbruket i Finnmark. Men en må også være klar over at etaten fikk mannskapsressurser av et helt ekstraordinært omfang, med til sammen fem utskiftingsformenn, noe de som slet med de store innmarksjordskiftene på 1970- og 80-tallet bare kunne drømme om. Og alt arbeidet var kanskje ikke like bra. I det store utskiftingsfeltet i Børselv i tidligere Kistrand herred, etterlevde jordbrukerne aldri den nye utloddingen. Ei heller i Kvalsund, hvor jordskifteretten for noen år siden måtte «skifte» tilbake til de gamle teigene. Og fra Mandalen i Troms vet vi at utskiftingslandmåleren ble jagd fra bygda og saken aldri gjennomført.

Når det gjelder jordskiftearbeidet etter gjenreisninga, skal man også være forsiktig med å dra noen konklusjon over arbeidets verdi. Tallenes tale er imidlertid klare; det meste av Finnmarks jordbruksmark er blitt skiftet, enten under gjenreisninga, eller etter. Ut fra årsmeldinger fra Finnmark jordskifterett kan en lese ut av arbeidsmengden har vært stor, noe også ventetiden fra sakene ble krevd til de ble fremmet. Til eksempel ble Holmsund-Horma-saken i Tana krevd i 1971, det gikk 8 år før den ble fremmet, og ytterligere 13 år før den ble avsluttet. Sett i lys av bemanningen ved Finnmark jordskifterett på denne tiden, har arbeidspresset antagelig vært like stort som under gjenreisninga.

Kildehenvisninger:

- Bartholdsen, A.: *Gjenreisninga av jordbruket i Finnmark og Nord-Troms etter krigsherjinga i 1944*, udatert og upublisert.
- Holen Buhaug, O.-K. (1998): *Om jordskifte i Finnmark*, Hovedoppgave, NLH, Ås.
- Haaheim, S.: *Melding fra jordskiftedommaren i Finnmark om det utskiftingsarbeid i Finnmark som er utført i tida fra 12/5-1947 til årskiftet 1951/52 i medhold av den midlertidige lov om utskifting i de krigsrammede områder i Nord-Troms og Finnmark*, datert 18.01.1952, upublisert.
- Ravna, Ø.: *Jordskifterettens kompetanse i reindriftssaker*, foredrag for reindriftsstyret 26.11.97, upublisert.
- Rekvisisjonsprotokoller, Finnmark jordskifterett 1938–1998.
- Spilling, K. (1920): *Utskiftningssvæsenet og jordforholdene i Finmarken*, Tidsskrift for det norske Utskiftingsvæsen nr. 6/1919–1920, Kristiania.
- Ulvestad, H.: *Oversikt over utgifter på kap. 640 til jordskifte i Finnmark jordskiftesokn 1957*, 15.01.1958, upublisert.
- Årsmeldinger, *Finnmark jordskifterett*, 1948–1998

Scan Survey^{as}

Landmåling
Industrimåling
Digital kartlegging
Mengdeberegning

Ledningsregistrering
Teknisk databehandling
GPS satelittmåling
Kurs og opplæring

Oslo: Kjøllberggata 27, telefon 22 67 04 06, faks 22 67 07 46
Trondheim. Hoeggveien 66, telefon 73 96 75 75, faks 73 96 75 76
Email oslo@scansurvey.no Trondheim: trondheim@scansurvey.no